

Κατὰ ταῦτα ἡ πλάξ ἐπέκειτο ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ δομestίκου τῶν ψαλτῶν τοῦ Θεολόγου, ὀνομαζομένου Θεοδώρου, θανόντος δὲ ἡμέραν τινὰ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 6630 ἀπὸ κτίσεως κόσμου, ἤτοι τοῦ 1022 ¹. Ὄνομάζετο δὲ παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς δομestικός τῶν ψαλτῶν ὁ παρὰ τοῖς ἔπειτα Ἑλλησι καὶ σήμερον καλούμενος πρωτοψάλτης, ἀλλὰ μετὰ τῆς ὑπουργίας ταύτης συνεδέετο παρ' ἐκείνοις μέγα ἀξίωμα καὶ τιμὴ μείζων ἢ καθ' ἡμᾶς ². Ἀξίον δὲ σημειώσεως ἐν ταύτῃ τῇ ἐπιγραφῇ εἶνε καὶ τὸ σχῆμα τοῦ κεφαλαιώδους Δ, ὁμοιάζον πρὸς τὸ σύννηθες Α μὲ μόνην τὴν διαφορὰν, ὅτι ἡ ἐγκάρσια διὰ μέσου γραμμὴ προβαίνει ἔξω τῶν συμπιπτόντων ἐπικλινῶν σκελῶν. Εἶνε δὲ τὸ Α τοῦτο οὐκ ἀσύννηθες ἐν τῇ παρακμαζούσῃ τῶν Βυζαντινῶν μεγαλογραμμάτῳ γραφῇ, ἀπὸ τοῦ ἡ' περιπού αἰῶνος, περιῆλθε δ' ἔπειτα κατὰ μίμησιν καὶ εἰς νεωτέρας τινὰς ἐπιγραφὰς τῶν παρελθόντων αἰώνων. Τοιοῦτον Α εὐρίσκομεν ἐν τῇ παρὰ Γρηγορίῳ τῷ Ἠλακεντινίῳ ἐπιγραφῇ τῆς Κρυπτοφερᾶς ἐκ τοῦ ἔτους 1132 ³. Τοιοῦτον τὸ Α ἐν τῇ ὑπ' ἀρ. 200 βυζαντιακῇ ἐπιγραφῇ τοῦ Λούδρου, τοῦ ἔτους 1301, τῇ διὰ μικρῶν γραμμάτων ἐκδεδομένῃ ὑπὸ τοῦ Fröhner, ὡς ἐσημείωσα αὐτὸς ἰδὼν ⁴. Τοιοῦτον τέλος ἔχει σχῆμα τὸ Α ἐπὶ τινῶν βυζαντιακῶν μολυβδοβοῦλλων καὶ ἐν τισὶ τῶν ἐπιγραφῶν τῆς ἀγιογραφίας ⁵.

Τοιαῦτα διὰ βραχέων τὰ κατὰ τὴν ἀξιολογωτάτην ταύτην ἐπιγραφὴν, ἣτις ἔδωκε τὴν πρώτην ἀφορμὴν εἰς τὴν προκειμένην μελέτην.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ Π. ΛΑΜΠΡΟΣ.

ΕΘΙΜΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

ΕΝ ΜΕΓΙΣΤῃ (ΚΑΣΤΕΛΛΟΡΡΙΖΙᾳ)

Περιγράφοντες τὸν παρὰ Καστελλορριζίῳ γάμον παραλείπομεν πάντα τὰ ὅμοια πρὸς πολλὰς τοιαύτας περιγραφὰς γάμων διαφόρων μερῶν, καταχωρίζοντες τὰ οὐσιώδη καὶ ἰδιάζοντα παρὰ τοῖς Καστελλορριζίοις, οὐδένα περὶ τῆς προμνηστείας λόγον ποιοῦμενοι.

Ὁ χρόνος καθ' ὃν τελοῦνται οἱ γάμοι ἐν Καστελλορριζίῳ εἶνε ὠρισμένος· θεωρεῖται δὲ κανὼν ἀπαράβατος ὅπως τελῶνται τὸν χειμῶνα, κατὰ μῆνα

¹ Ὁ Richter γράφει ἀνακριδῶς 1021.

² Du Cange, glossarium ad scriptores mediae et infimae graecitatis σελ. 321-322.

³ Epitome graecae palaeographiae . . . auctore r. p. D. Gregorio Placentinio. Romae. MDCCXXV. σελ. 33.

⁴ Musée national du Louvre. Inscriptions grecques interprétées. Paris 1873 σ. 321 κ. ε.

⁵ ΣΥΝΟΔΟΝ ΠΑΡΕΔΩΚΕΝ=ΣΥΝΟΔΟΝ ΠΑΡΕΔΩΚΕΝ ἀναγινώσκομεν ἐκτὸς ἄλλων ἐπὶ τινος παλαιᾶς ἀγιογραφίας παριστάσης τὰ θαύματα τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος καὶ ἀποκειμένης ἐν τῷ πλουσίῳ γραμματεῖῳ τῆς ἐν Βενετίᾳ ὀρθοδόξου ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Γεωργίου.

πρὸ πάντων Ἰγνούριον, ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι κατὰ τὸν Γαμηλιῶνα. Τελεῖται δὲ τὸ μυστήριον τοῦ γάμου πάντοτε ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ οὐδέποτε ἐν τῷ οἴκῳ, πλὴν τῶν ἐρχομένων εἰς δεύτερον γάμον, πάντοτε δὲ Κυριακὴν.

Ἀπὸ τῆς Παρασκευῆς ἄρχονται αἱ εἰς τὸν γάμον ἐπισκέψεις τῶν συγγενῶν καὶ φίλων, ὅτε ἐκθέτουν τὴν προίκα τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς νύμφης, ὅπως βλέπωσιν αὐτὴν οἱ ἐπισκεπτόμενοι. Τὸ Σάββατον ἀπὸ πρωῒας παῖδες πορεύονται εἰς τοὺς βουνούς, καὶ συνάξουσιν εὐώδη βότανα, τινὰ τῶν ὁποίων χρησιμεύουσιν εἰς τὸ λουτρὸν τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς νύμφης, τινὰ δὲ βαίνουσιν εἰς τὸν οἶκον περὶ τὸ μεσονύκτιον, μεθ' ὃ θυμῶσι τὴν στολὴν τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς νύμφης διὰ διαφόρων ἀρωματικῶν καὶ διὰ ὀσίων διὰ τὴν βρασκανίαν. Μετὰ ταῦτα στρώνουσι τράπεζαν ἐν ἣ κἄθηνται ὑπὲρ τοὺς τριζόντας καὶ τρώγουσι καὶ πίνουσι μέχρι τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, ὅτε οἱ φίλοι στολίζουσι τὸν γαμβρόν.

Ἀφοῦ ὁ γαμβρὸς στολισθῇ καὶ ἔλθῃ ὁ καιρὸς τῆς εἰς τὸν ναὸν πομπῆς, στέλλει τὰς πλησιεστάτας αὐτοῦ συγγενεῖς εἰς τὸν οἶκον τῆς νύμφης μετὰ τετραχόρδου ἵνα στελίσωσιν αὐτὴν, ἐνῷ αὐτὰς πορεύεται ἀργῶ βήματι εἰς τὸν ναόν. Τὴν ἐκ τῆς οἰκίας ἐξοδὸν τοῦ γαμβροῦ μνηύουσι πλείστοι πυροβολισμοί. Ἀφοῦ δὲ αἱ συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ φθάσωσιν εἰς τὸν οἶκον τῆς νύμφης, μετὰ τὰς εὐχὰς καὶ περιποιήσεις ἄρχονται τοῦ χοροῦ, ἄδουσαι ἐκάστη ἑνὰ ἐν δίστιχον κατ' ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις ἐκ μέρους τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς νύμφης ὡς ἀκολούθως:

Ὡρα καλὴ σας, ἄρχοντες, ἂν εἶνε ὁρισμὸς σας
νὰ ἴπαρουμαν τὴν κόρην σας ἀπὸ τ' ἀρκοντικό σας.

— Καλῶς τῆς συμπεθέρας μας ἴσαν τὸν καλὸν τὸ χρόνον
ἴσαν τὴν μεάλην Πασκαλῖα, ἴσαν τὸ Χριστὸς ἀνέστη.

Ἦρθεν ἡ ὥρα ἡ καλὴ κ' ἡ περευλο(γ)ημένη
νὰ βάλουσιν τὴν κόρη μας ὀλόχρυσον στεφάνι.

Τὴν κόρη μας τὴν κανελλοῦ τὴν κανελλοθρεμένη
καλὰ νὰ τὴν ἡγλέπετε ὡς ἦτα μαθημένη.

Ἡ κόρη ποῦ σὰς δίδουμεν δὲν εἶνεν ἀφ' τῆ στραῖτα
μόν' εἶνεν ἀπ' τ' ἀγάδικα κι' ἀπὸ τὰ κουσουλάτα.

— Τὴν κόρην ποῦ μᾶς εἶτετε ἀπὸ τὰ κουσουλάτα
ἐμεῖς θε νὰ τὴ βάλουμε μέσα ἔς τὰ πριντσιπάτα.

Μαργαριτὰρι στρογγυλὸ με[γ]άλῳ ἴσαν τὸ βρύθι
χαρὰ ἔς τὰ ῥμάτια τοῦ γαμπροῦ ποῦ διάλαξε τὴ νύφη.

Αὐτὰ τὰ σπίτζα τὰ ὕψηλὰ ποῦ φαίνεται τὸ κάστρο
ἐμεῖς γαμπρὸς π' ἀπάρουμεν τῆς Γραμουντάνας τᾶστρο.

Ἀνοίξετε τῆς Ῥικλησιαῖς κι' ἄψετε τῆς λαμπάδας
ποῦ θάνηθῃ[ν] ἰ νόφη μας μὲ δυὸ χρουσιὰς κουμπάραις.

Καὶ ἄλλα πολλὰ μεθ' ὃ διαλύσασαι τὸν χορὸν ἄλλαι μὲν στολίζουσι τὴν
νύμφην, ἄλλαι δὲ γύρω αὐτῆς κρατοῦσαι τὰς χεῖρας ἔδουσι τὰ ἑξῆς·

Ἔλα εὐχὴ τῆς μάνας σου, ἔλα καὶ τοῦ τσούρου ¹ σου,
Ἔλα καὶ τοῦ προππάπου σου ἔλα καὶ τοῦ ταττά ² σου.

Ὅντα σ' ἐγέννα ἡ μάνα σου βούλα ³ τὰ δέντρ' ἀθροῦσαν
καὶ τὰ πουλάκια τ' οὐρανοῦ καὶ ἐκεῖνα κελαλοῦσαν.

Ἐντά τρω[γ]έν ἡ μάνα σου ὅσων ἦταν γκαστρωμένη
καὶ ἐγέννησεν τὸν ἥλιον καὶ τὴν κερά Σελένη. ⁴

Ποῖα μάνας γέννημάν εἶσαι τούνοις ⁵ ὃ τσούρου κλωνάρι
καὶ ποῖος ταττάς σ' ἐδάφτισεν καὶ ἔδωκέ σε τῇ χάρι.

Ἀφοῦ στολίσωσι τὴν νύμφην δι' ἀλλοκότων καὶ ὅλως ἰδίων παρ' αὐτοῖς
ἐνδυμάτων, περὶ ὧν ἄλλοτε, σφύρουσι καὶ αὐτὴν εἰς τὸν χορὸν καὶ ἔδουσι τὸ
ἐπόμενον ᾄσμα·

Ἀρχοντοπούλλά μου χρουστῇ
ἄψε καὶ σβύσε μουναχῇ
— Πῶς ν' ἄψω σβύσω μουναχῇ
ποῦ μ' ἔχει μάνα μ' ἀκριθῇ
καὶ κύρις μου καλιούτερη,
καὶ ἄφ' τὴν ἀκριθωσύνη μου
χρουστὸν κλουβὶ μ' ἐκάμασι
ἐς τὴ Βενετιά μ' ἐστείλασι
· · · · ·

Μετὰ ταῦτα φέρουσιν αὐτὴν εἰς τὸν ναὸν, τῶν νέων ἑδόντων καὶ ὁδὸν τὸ
ἐπόμενον ᾄσμα μεγαλοφώνως καὶ δι' ἰδίου μέλους·

Φύ[γ] ἀποῦ ἔμπρός μου βρὲ παλληκάρι
ἀποῦ τῇ στράταν ποῦ θὰ διαβῶ
καὶ ἄμε ν' αὐρῆς νὰ μπαλλάρης
πλούσιαν κέρην νὰ πᾶ ναῦρῆς νὰ πάρης·
ἔβω θὰ σὲ τὸν κάμω
τὸν ἐδικό σου γάμο,
τώρα ποῦδραμεν τὸν καιρό.

Ξαναστρέφομαι καὶ θεωρῶ τῇ
ἔκω κοντά της καὶ τῆς ἡμιλῶ
καὶ τῆς λέγω σούκου ἔπάνω
μὴ με κάμης τὸν ξένον ν' ἀπαιθάνω
σκλάβος σου καμμένος
βρίσκομαι γραμμένος
ἀποῦ τὴν τόση σου ὡμορφιά.

Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ὑπῆρχε συνήθεια νὰ φέρωσι τὴν νύμφην εἰς τὸν ναὸν
ἐσκεπασμένην διὰ χρυσοῦράντου σκέπης ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν· ἀλλ' ἔδη

¹ ὁ κύρις, γεν. τοῦ τσούρου = ὁ κύριος = ὁ πατήρ.

² ταττάς ὁ ἀνάδοχος,

³ βούλα = οὐλα = ὄλα.

⁴ κερά Σελένη, ἡ Ἴρις, τὸ οὐράνιον τόξον.

⁵ τούνοις = τίνος.

τῶν ἐθίμων τούτων τὰ πλεῖστα ἀντικαθίστανται ὑπὸ τοῦ εἰσρέοντος μονακό-
νου πολιτισμοῦ. Τὴν εἰς τὸν ναὸν εἴσοδον καὶ ἔξοδον τῶν μελλονύμφων μη-
νύουσι πυροβολισμοί.

Μετὰ τὸ πέρας τοῦ μυστηρίου φέρει ὁ γαμβρὸς μετὰ τῶν συγγενῶν καὶ
φίλων τοῦ τὴν νύμφην εἰς τὸν οἶκόν του, πρὶν δὲ εἰσέλθῃ κλείουσι τὰς θύρας
λέγοντες αὐτῇ τάξε, ἐκείνη δὲ τάζει, ἥτοι ὑπόσχεται διάφορα γλυκίσματα
ἢ ἐδέσματα καὶ λοιπά. Εἰσελθοῦσαν δὲ τοποθετοῦσιν εἰς τὴν γωνίαν τοῦ οἴ-
κου (εἰς τὸ καντοῦνι ἐξ οὗ καὶ παροιμία ἀντρέπεται 'σὰ νύφη 'ς τὸ καντοῦνι),
ἐνθα δикνέμει τεμάχια σακχάρου. Οἱ γονεῖς καὶ φίλοι αὐτῆς δὲν ἔρχονται
μετ' αὐτῆς εἰς τὸν οἶκον τοῦ γαμβροῦ, ἀλλὰ εἰς τὸν οἶκον, ἐνθα ἔγεινεν ὁ
γάμος τῆς νύμφης καὶ χορεύοντες ᾄδουσι τὰ ἐπόμενα δίστιχα·

Ἐπῆρά μας τὴν κόρη μας κι' ἐκάθην ἡ καρδιά μας
κι' ἀπόμεινεν τὸ χαρὰνὶ πάνω 'ς τὴν πυροστιά μας.
Ἐπῆρά μας τὸν ἥλιον καὶ τὴν κερὰ Σελένη
κι' ἐπόμεινεν τὸ σπῆτι μας σὰ χώρα κουρσεμένη

καὶ ἄλλα διάφορα, δι' ὧν παριστῶσι τὴν λύπην των διότι ἔρυσεν ἡ κόρη
των. Ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ γαμβροῦ χορεύοντες ᾄδουσι τὰ ἑξῆς·

Ἐλᾶτε νὰ χορέψουμε 'ς τοῦ γάμου μας τὸ σπῆτι
ὅπ' ὄχει τὸν Αὐγερινὸν καὶ τὸν Ἀποσπερίτη.

ὅτε χορεύει ὁ γαμβρὸς καὶ ἡ νύμφη·

Τί 'μόρφα ποῦ 'ταιργιάξετε τὰ δυό σας ἕνα μπόι
'σαν τὰ τσουπαρισσόμηλα μέσα 'ς τὸ περιβόλι.
Τ' ἀντρόγυνο ποῦ 'γείνηκε 'ς τὸν ἅγιον Κωνσταντῖνο
νὰ το βλαῖσῃ ὁ Χριστὸς κι' ἡ Παναγία τῆς Τῆνός.

ὅτε σύρει τὸν χορὸν ἄγαμος λέγουσιν·

Αὐτὸς ποῦ σύρνει τὸ χορὸ μὲ 'γεία του μὲ χαρά του
καὶ γάμος καλορρίζικος νᾶνεν κι' ἀφ' τὰ 'δικά του.

Καὶ ἄλλα πολλά, ἅτινα θὰ δημοσιεύσωμεν ἄλλοτε μετὰ ἐκλογῆς δημοδῶν
ᾠσμάτων. Οἱ χοροὶ καὶ τὰ ᾠσματα διαρκοῦσι μέχρι τῆς ἐσπέρας, ὅποτε λέ-
γοντες τὸ ἑξῆς·

Χατέστε νὰ πηαίνουμε γιατί γαμπρὸς νυστάζει,
καὶ νύφ' ἀφ' τὸ καντοῦνι τῆς κλαίει κι' ἀναστενάζει.

ἀποχωροῦσιν ἀφίνοντες τοῦτον μὲν νυστάζοντα, ἐκείνην δὲ στενάζουσαν κατὰ
τὸ δίστιχον. Πρὸ πολλῶν ἐτῶν ὁ γαμβρὸς ἐμήνυε διὰ πυροβολισμοῦ τὴν ἀγνό-
τητα τῆς νύμφης· ἤδη τὸ ἔθιμον τοῦτο ἐπαύθη, ἀντὶ δὲ τούτου ἐπεκράτησε τὸ
καὶ πολλαχοῦ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος ἐπικρατοῦν πρὸς ἀπόδειξιν τῆς παρθενίας
γνωστὸν ἔθιμον. Τὴν δ' ἐπομένην ἡμέραν Δευτέραν οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι τῶν

στεφθέντων υπάγουνσι καὶ ῥίπτουσι χάρισμα εἰς τὴν νύμφην. Εἶνε δὲ τοῦτο πάντοτε χρυσοῦν νόμισμα διαφόρων εἰδῶν, τὸ ὅποιον ῥίπτουσιν εἰς τὸ ποτήριον δι' οὗ κερνᾷ αὐτοὺς ἡ νύμφη. Τὰ χαρίσματα ταῦτα γράφονται, διότι ὁ γαμβρὸς εἶνε ὑπόχρεως νὰ τὰ ἀποδώσῃ εἰς τοὺς ῥίψαντας ὅταν στεφθῶσιν ἂν εἶνε ἄγαμοι, ἄλλως εἰς τὸν γάμον τῶν τέκνων των.

Τὴν τετάρτην φέρουσι τὴν προῖκα τῆς νύμφης εἰς τὸν οἶκον τοῦ γαμβροῦ καὶ οὕτω λαμβάνει πέρας ἡ τελετὴ τῶν γάμων διαρκοῦσα πολλάκις μέχρι τῆς ἐπομένης Κυριακῆς.

Α. ΣΠΥΡΙΔΗΣ.

Ο ΑΠΕΞΗΡΑΜΕΝΟΣ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΙΑ

ΕΔΜΟΝΔΟΥ ΑΜΠΟΥ

ΙΑ' *

Ὁ συνταγματάρχης Φουφᾶς μνησθάνει εἰδήσεις τινάς, αἵτινες
θα φανῶσι παλαιαὶ εἰς τοὺς ἀναγνώστας μου.

Μεταξὺ τῶν παρόντων κατὰ τὴν σκηνὴν τῆς ἀναστάσεως τοῦ συνταγματάρχου, οὐδὲ εἰς ὑπῆρχεν ἰδὼν ποτε ἀνάστασιν νεκροῦ. Ὅθεν εὐνόητος εἶνε ἢ τε ἐκπληξίς καὶ ἢ χαρὰ ἢ ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ ἐκδηλωθεῖσα. Τρεῖς ἐπευφύμησαν κροτοῦντες τὰς χεῖρας καὶ πανηγυρίζοντες τὸν θρίαμβον τοῦ δόκτορος Νιμπόρ. Ἐκ τοῦ θορύβου δὲ τούτου πάντες οἱ ἐν τῇ αἰθούσῃ, ἐν τοῖς διαδρόμοις, ἐν τῇ αὐλῇ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ὁδῷ συνωθούμενοι κχτενόησαν ὅτι τὸ θαῦμα ἐξετελέσθη. Παρευθὺς δὲ ἀκράτητον εἰσώρμησε τὸ πλῆθος διαρρηῖξαν τὰς θύρας, κχταβαλὼν πᾶν κώλυμα καὶ ἀνατρέψαν τοὺς ἐπιστήμονας πάντας, μάτην πειρωμένους νὰ το ἀναχαιτίσωσι.

«Μά, Κύριοι! ἀνεκραύγαζεν ὁ ἰατρὸς Νιμπόρ, θέλετε λοιπὸν νὰ τον θανατώσετε ;»

Ἀλλὰ τίς τον ἤκουε; Τὸ ἀγριώτατον πάντων τῶν παθῶν, ἡ περιεργία παρώξυνε τὸ πλῆθος καὶ ἕκαστος ἤθελε νὰ ἰδῇ καὶ καταπατῶν τοὺς ἄλλους. Καὶ ὁ μὲν Νιμπόρ κατέπεσε κατὰ γῆς, ὁ δὲ κ. Ῥενάλτος καὶ ὁ υἱὸς του σπεύσαντες εἰς βοήθειαν τοῦ ἰατροῦ ἀνετράπησαν πεσόντες ἐπ' αὐτοῦ, ἡ δὲ κυρία Ῥενάλτου ἀνατραπεῖσα καὶ αὐτὴ κατέπεσεν ἐπὶ τῶν γονάτων τοῦ συνταγματάρχου δεινὸν βοῶσα.

«Αἶ, αἶ! ἀνεφώνησεν ἀγρίως ὁ συνταγματάρχης, ἀνορθωθείς αἰφνης ὡς

* Ἰδ. σελ. 549, 643, 742, 797.